

Okkupert barndom

Kerstin Söderström

barnepsykolog ved BUP Lillehammer og postdoktor ved Høgskolen i Lillehammer. Sammen med Tor Levin Hofgaard, Gerd Kristiansen og Saths Cooper er hun fast kronikør.

kerstins@online.no

Politikk angår psykologi og psykologi angår politikk. Psykologisk kunnskap er relevant for menneskelig utvikling og lidelse, enten det gjelder i norske kommuner eller som her: palestinske barn.

LANGVARIG LIDELSE: Palestinsk hverdag er fylt av sterke følelser som påvirker fra fødsel til grav. Omsorgen forstyrres av stress, bekymring og avmakt, og barndommens affektive minnespor blir værende for alltid. Hvordan fortsette hverdagslivet, tross alle vansker? Foto: Flickr.com/Banksy

Den første utgaven av Tidsskriftet i 2009 var et temanummer om barndom i Norge under andre verdenskrig. Psykologkollegaer delte egne barndomserfaringer og synliggjorde med sine beretninger hvordan tidlige følelsesmessig sterke minner påvirker hele livsløpet. Temanummeret ble lansert samtidig som nyhetsbildet var fylt av grusomme krigshandlinger i Gaza. Verdenssamfunnet med FN i spissen sto som hjelpeløse vitner til at enda et voldska-pittel ble skrevet i Midtøstens konfliktredne historie. I en felles pressemelding oppfordret de fem nordiske foreningspresidentene til en umiddelbar stans i krigshandlingene. Pressemeldingen hadde et særlig fokus på barns utsatte situasjon:

Det er en stor fare for at den nåværende situasjonen vil bryte ned barnas forestillinger om en trygg framtid og et normalt liv. Vi er bekymret for at i dette kaos preget av frykt, sorg, sinne og aggresjon, vil hat og vold være den nærmeste overlevelsesstrategien tilgjengelig for barna. Dette til tross for foreldrenes hengivne omsorg og forsøk på å beskytte dem. Det er en tragedie – ikke bare for barna og deres familier, men for alle som ønsker en varig fred i Midtøsten. (Min oversettelse).

Selv om denne pressemeldingen antakelig ikke beveget verken den israelske eller den palestinske politiske ledelse, ei heller FN-toppene, så sender den et viktig signal. Den formidler at politikk angår psykologi og psykologi angår politikk. Den sender et budskap om at psykologisk kunnskap er relevant for menneskelig utvikling og lidelse utover norske kommuner og regionale helseforetak og utenfor terapirommets faste avgrensning. «To believe that politics can be divorced from psychology is to confine the field [of psychology] to artificial boundaries that limit its potential for improving human well-being and social justice (Fox and Prilleltensky, 1996)», skriver menneskerettighetsutvalgets medlem Joar Halvorsen (2008).

Dette årets siste utgave av Tidsskriftet omhandler menneskerettigheter og menneskerettighetsbasert psykologisk praksis. Innenfor rammen av denne tematikken vil jeg vende tilbake til hvordan krig og okkupasjon påvirker barndom og oppvekst, men denne gangen gjelder det palestinske barn.

Bildene fra Gazakrigen som rullet over flatskjermene våre, gjorde barnas lidelse svært synlig og konkret. Mindre synlig er lidelsene som har pågått i ulike former siden FN's delingsplan av 1947 og over 60 års konflikt mellom Palestina og Israel. Langvarig lidelse kan ikke på samme måte billedliggjøres, og verdens øyne blir trøtte av problemer som varer i generasjon etter generasjon. Palestinas kroniske krise er dagliglivets belastninger som foregår mellom og i tillegg til de mange krigene. Det er millioner av flyktninger som ikke får vende hjem. Det er ødeleggelse av land og eiendom, innestenging, maktmisbruk, utrygghet og systematisk ydmykelse. Den kroniske krisen påvirker individet fra fødsel til grav. Foreldres omsorg forstyrres av stress, bekymring og avmakt. Palestinsk hverdag er fylt av sterke følelser, og barndommens affektive minnespor blir værende for alltid.

Dette essayet er et bidrag til å rette oppmerksomhet mot denne kroniske, men mindre synlige krisen. Det er et forsøk på å utforske og reflektere over hvordan psykologisk kunnskap kan brukes for å forstå underliggende mekanismer og konsekvenser av dagliglivets undertrykkelse og av at barndommen brutaliseres og politiseres. Essayet er skrevet fra et utviklingspsykologisk og et menneskerettslig perspektiv, med særlig referanse til FN og Barnekonvensjonen. Konvensjonens grunnleggende prinsipper er barnets rett til ikke-diskriminering (artikkel 2), rett til deltakelse (artikkel 12), rett til liv og utvikling (artikkel 6), og at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i alle saker som berører barn (artikkel 3). FN's uttalte hovedoppgave er fredsbevarende arbeid og «å redde kommende slektsledd fra krigens svøpe» (FN, 2009), en oppgave de så langt har mislyktes med i Midtøsten.

Jeg bestreber meg på å holde hodet kaldt, men medfølelsen er en viktig drivkraft. Jeg spør meg fortsatt om hvordan en befolkning kan utsettes for slike ulovligheter uten at noen griper inn

Kunnskapsgrunnlaget for essayet bygger på ulike kilder og erfaringer, men er ikke innsamlet som ledd i en systematisk studie. Det har snarere hopet seg opp som personlig forankrete erfaringer fra reiser i Palestina i perioden 2004 og fram til i dag. Reisene og erfaringene, sammen med forskningslitteratur og konferanser, medias dekning av nyhetsbildet og samtaler med kunnskapsrike kolleger har bygget seg opp til et behov for å formidle meg i en faglig sammenheng. Jeg støtter meg til hva mine øyne har sett og hva mine ører har hørt. Jeg har sett separasjonsmuren og ødelagte olivenlunder. Jeg har erfart kontrollpostene, og jeg har hørt innsiktsfulle faglige presentasjoner med nedslående konklusjoner. Ved siden av å ha sett og hørt har jeg følt. Jeg har følt uretten, vantroen og avmakten over at kvinner nektes fødselshjelp, over at olivenlunder beslaglegges og vandaliseres, over at palestinske hjem blir lagt i ruiner mens ulovlige israelske bosetninger på palestinsk territorium ekspanderer og beskyttes. Jeg skriver ut fra fornuft og følelse. Jeg erkjenner at oppgaven er vanskelig, og at resultatet går utover en objektiv og nøktern vitenskapelig analyse. Jeg bestreber meg på å holde hodet kaldt, men medfølelsen er en viktig drivkraft. Mitt første besøk på Vestbredden var en rystende opplevelse, og jeg er fortsatt rystet. Jeg spør meg fortsatt om hvordan en befolkning kan utsettes for slike ulovligheter uten at «noen» reagerer og griper inn. Jeg spør meg: Hvem skal denne «noen» være, og hvilket ansvar har jeg, hvilket ansvar har vi?

Barns lek – barns virkelighet

Dokumentarfilmen «Krigens blomster» (Mahfout, 2007) forteller om barns lek i en flyktningleir i Ramallah. Guttene spiller fotball, til tross for at kampen må foregå i trange smug og på små gårdsplasser. De krangler om hvorvidt ballen var innenfor eller utenfor sidelinjen. Jentene hopper paradisk; berører steinen streken eller ei? Korrekte grensedragninger og rettfærdige spilleregler er avgjørende viktig for at leken skal fungere. Etter hvert kommer guttene og jentene sammen. De tøyser med hverandre; det er godmodig erting som lekende utforskning av det som kommer senere. Så starter guttene opp en krigslek, et velkjent leketema hvor man enn befinner seg i verden. Guttene rigger til leken og deler opp gruppen i palestinere og israelere. «Jalla, arabere og annet skabb, opp dit! Og vi jødesjefer, vi blir her,» kommanderer en gutt i tolvårsalderen. De lever seg inn i rollene med stor realisme og dyktighet.

Jentene avslutter sin lek og trykker seg storøyde inntil husveggene. Bevisste eller ei tar de del i krigsleken som realistiske statister. Guttene har på kort tid skaffet rekvisitter som gjør leken enda mer troverdig, som kinaputter, våpen og imaginære tåregassbomber. Leken eskalerer. Aggresjonen, utropene, intensiteten og nærheten til virkeligheten gjør at krigen som fantasi balanserer hårfint mot realisme. Det ser mer ut som en iscenesettelse av disse barnas erfarte virkelighet. I «kampen» blir en av guttene truffet og «drept». Leken blir en nær kopi av scener jeg har sett i nyhetsreportasjer. Jentene stemmer umiddelbart i med klagerop og geberder. I det lekens martyr, med hånden knugende om en stein, bæres gjennom de trange smugene, dukker noen voksne fram. De glir også inn i lekens scenografi, i likhet med bønnenropene fra minareten og en sirene i det fjerne.

«Det er bare på liksom.» Setningen tydeliggjør situasjoner hvor det er tvil om skillet mellom fantasi og virkelighet, eller når lekens innhold blir for truende og skremmende. Palestinske barns krigslek har en ubehagelig nærhet til virkeligheten. Den er på liksom, men ikke bare på liksom. Barnas kunnskap om og erfaringer fra den virkelige konflikten gjør at leken framstår dels som realistisk kamptrening, dels som traumatiske erfaringer som repetitivt spilles ut. Alle i leken kan sine roller litt for godt. Barna deltar i konflikten, men på en helt annen måte enn det Barnekonvensjonen mener med retten til deltakelse. En dimensjon ved artikkel 12 er at samfunnet skal legge til rette for at barn

skal få uttrykke seg og bli hørt. Det betyr blant annet å tilrettelegge for lek. Lek er et uttrykk av stor betydning for barns utvikling, helse og velvære. Slåssing og krig «på liksom» er en viktig øvelse for å forstå hvor grensen mellom lek og virkelighet går. Det øker kompetansen til å regulere egne følelser samt å tolke andres følelser og ansiktsuttrykk. Dermed er leken også en øvelse i selvkontroll, empati og sosial kompetanse. Lekeslåssing etterfølges gjerne av en ro som åpner for nærhet og samtale (Eide-Midtsand, 2007).

Jeg er usikker på om lekekrigen mellom «araberskabben» og «jødesjefene» har en slik beroligende og utviklingsstøttende funksjon, selv om den sikkert bearbeider og forbereder. En observasjon er at det som regel er de eldste og største guttene som er israelske soldater. De minste er palestinere. Det reelle maktforholdet rekonstrueres og «soldatene» tar seg ofte rettigheter til å være hardhendte og voldelige «på ekte». I en samtale om lekekrig forteller Nabil (27 år) at han som barn oppfattet soldatene som supermenn. De løp fortore, hadde flere og større våpen, de døde aldri, og de kunne være flere steder samtidig, i Palestina, Libanon og Jordan. I leken får guttene en stakket stund være i illusjonen om overlegenhet og udødelighet. Men de må altså ikke se seg fienderollen for å oppnå dette. Leken reparerer ikke utryggheten. Den bidrar heller ikke til å bygge opp fantasien om egen styrke, og at rettferdighet seirer. Det guttene først og fremst lærer, er å slåss. Dernest at kampen er med livet som innsats. Sett utenfra er krigsleken heller ikke bare en periode i barnets utvikling, men for mange en vedvarende aktivitet hvor leken går over til konflikt og konfrontasjon i en brutal virkelig verden.

En politisert barndom

Den politiske samtalen er allestedsnærværende, og politiske fortellinger framføres ofte med innlevelse, kunnskap og store talegaver. Der det er ører som vil lytte, der fortelles det. Antropologen Sharif Kanaana gjør en interessant betraktning om hvordan den arabiske kulturen vektlegger hørselssansen mens den vestlige kulturen framhever det visuelle. «Hør!», sier arabiske foreldre til barnet sitt. Vi sier «Se!» (Kanaana, 2005b). Den politiske samtalen er ikke forbeholdt voksent samvær. I stuer, på utflukter og under måltidene lytter barna, og de bringes inn i samtaleens tema. Politikk, historie og identitet veves sammen. Konsekvenser av okkupasjonen, Palestinas dramatiske historie, knusende kritikk av Oslo-prosessen, anekdoter og politiske analyser blir til en helhet av fortid, nåtid og framtid.

Barna lytter til de voksnes samtaler. Den unge generasjonen har i tillegg tatt i bruk verdensveven for sitt politiske engasjement. Internett forener det arabiske øret og det vestlige øyet og «online-aktivistene» har etablert et virtuelt Palestina. «e-Palastine» (Duncan, 2008) har ingen kontrollposter, her trengs ikke intrikate ID-papirer. Her forenes flyktninger med sitt hjemland, Vestbredden og Gaza, og slektninger og venner kan endelig møtes – virtuelt. Via Internett kan Laila El-Haddad synliggjøre sin situasjon. I bloggen «Å oppdra Yousuf og Noor: en palestinsk mors dagbok» beskriver hun «prøvelsene ved å oppdra mine barn mellom steder og identiteter; under tvangsforflytning og okkupasjon og alt som hører med, fra pottetrening til grensekryssninger. Min mann er en palestinsk flyktning som er nektet å returnere til Palestina. Vi er dermed også nektet retten til felles familieliv. Sammen må vi utholde mye, og det personlige blir politisk. Dette er vår historie» (El-Haddad, 2009).

Anssar, en palestinsk psykologistudent, er et eksempel på at den muntlige formidlingstradisjonen lever videre ved siden av internettkulturen. Hun sier:

Palestinske barn blir formet av en felles kulturell bevissthet om hva det vil si å være palestinsk i en svært ung alder. De grunnleggende verdier og de sentrale politiske temaene i den palestinske hverdagen blir podet inn i barna, antakelig i en langt yngre alder enn barn

i andre kulturer. En politisert selvforståelse utvikler seg, en bevissthet om den palestinske motstandskampen og en erkjennelse av at en selv er en del av denne kampen. Kampen tilhører meg og jeg tilhører kampen (Barghouti, 2005).

Anssar forteller om hvor vondt det gjør å få tåregass i øynene, om dype krenkelser ved kontrollpostene. Hun beskriver hvordan venneflokken samlet seg etter konfrontasjoner med israelske soldater. Først var det å telle: Mangler det noen? Er noen skadet? Noen arresterte? Noen drepte? Jeg ga uttrykk for at jeg stusset over gløden i hennes fortellerstemme, og jeg fikk svar: «Vi kaster stein, vi er palestinere. Her i Norge kan jeg faktisk savne dramatikken.»

Å kaste stein ble varemerket til den palestinske motstandskampen, intifadaen. Stein mot maskingevær og tanks. Kampen bygges inn i barns selvforståelse, mente den palestinske studenten. La meg gi et lite innblikk i en palestinsk storfamilie på utflukt. Blant pledd, kurver med mat og voksne familiemedlemmer i avslappet samtale står en sjarmerende ustø ettåring. Han er et naturlig og gledesspredende midtpunkt. Lille Ahmed utforsker både kurver, kongler og mat før han går dypere inn i utforskningen av naturen. Kvister og bark smakes på og kastes, uten at det får mer oppmerksomhet fra beundrerskaren enn korte blikk for å passe på. Men når sjarmøren plukker opp en stein, fanges det raskt opp av en onkel i tjuetårene som sørger for at alles oppmerksomhet rettes mot steinkasteren. Oppmuntret av den plutselige oppmerksomheten, kaster ettåringen stein etter stein, til han av iver og utmattelse sjangler og faller. Han utnevnes som klanens kommende store og modige motstandskjemper. Å kaste stein har allerede fått en spesiell betydning i den unge palestinerens sinn.

Lille Ahmed har den kjærlige omsorgen han trenger i en velfungerende storfamilie. Han, i likhet med svært mange palestinske barn, er heldig og vokser opp under de voksnes beskyttende kappe. Det krever imidlertid store anstrengelser for å opprettholde de nære relasjoners beskyttelse når okkupasjonen river i stykker hverdagslivets trygge rutiner.

Barnekonvensjonens artikkel 38 forutsetter at «partene treffer alle gjennomførbare tiltak for å sikre beskyttelse av og omsorg for barn som berøres av en væpnet konflikt». Under Gazakrigen var det ingenting som kunne beskytte barna; ikke foreldre, ikke bomberom, ikke FN-skoler – ingen og ingenting. De materielle og fysiske skadene var og er enorme. De psykologiske konsekvensene likeså. De tidlige emosjonelle minnesporene kan få langvarig betydning for hvordan barnet håndterer og regulerer følelser og kroppslig aktivering og påvirke dets framtidige helse og sosiale kompetanse.

Tiåringers forståelse av konflikten

Professor Sharif Kanaana, antropolog ved Birzeit universitet, er opptatt av barns muntlige fortellinger og deres forståelse av den palestinsk-israelske konflikten. Denne interessen ble vekket av følgende episode: Mens han drev med hagearbeid, kom han i snakk med en av guttene i nabolaget. Tiåringen sto og fingret med to mobiltelefoner. Kanaana spurte hvorfor han hadde to. Svaret var at det palestinske mobilnettverket på kort varsel kunne settes ut av funksjon av israelske myndigheter. Derfor ville foreldrene at han skulle ha en ekstra mobiltelefon med israelsk abonnement, slik at de alltid kunne få tak i sønnen. I samtalen løp spør han, slik voksne ofte spør: «Hva har du tenkt å bli når du blir stor?» «Martyr,» svarte gutten uten å nøle. Martyr betyr i palestinsk sammenheng en som dør i kamp for en rettferdig sak. Guttungen mente martyr i den betydningen som vestlige media kaller en selvmordsbomber. Kanaana ble sjokkert over svaret fra denne guttungen som ble så godt passet på av foreldrene sine. Hvordan kan det ha seg at dette barnet tenker slik? «Hvorfor vil du bli martyr?» spør han. Svaret kom med en klar politisk begrunnelse. Et motiv som på tragisk vis ble fylt med personlig

og emosjonell mening da hans beste venn noen måneder tidligere ble skutt og drept av israelske soldater.

Hagesamtalen ansopret Kanaana til å se nærmere på barns forståelse av konflikten. I løpet av en tiårsperiode har han samlet over sju hundre kvalitative intervjuer med barn i alderen ni til tolv år. Spørsmålene er av typen: Hvem er partene i konflikten? Hva handler konflikten om? Hvordan tror du konflikten kan løses? En foreløpig analyse av ca. to hundre intervjuer ble presentert i Ramallah i mars 2004 (Kanaana, 2004a). Den viser at barna i stor grad oppfatter Israel og USA som synonyme. De yngste barna klarte ikke helt å skille mellom de daværende statsoverhodene Bush og Sharon. Barnas forståelse av årsaken til konflikten er entydig. Det handler om eiendomsretten til land og Israels ulovlige okkupasjon av Palestina. Barnas begreper om den andre parten i konflikten er endimensjonal. De skiller ikke mellom israeler, jøde og soldat. Alle refereres til som soldat. Hvis barna sier «jøde», er det i betydningen «israelsk soldat», og soldatene er barnas hatobjekt nummer én. Til spørsmålet om hvordan konflikten kan løses, svarer barna at å fjerne eller erstatte en person vil ikke løse problemet. Den eneste løsning er makt og styrke.

I «kampen» blir en av guttene truffet og «drept». Leken blir en nær kopi av scener jeg har sett i nyhetsreportasjer. Jentene stemmer umiddelbart i med klagerop og geberder

I 1989 startet psykologen Marit Netland (2002) og antropologen Moslih Kanaaneh en longitudinell studie av 108 palestinske sjuåringers selvforståelse. Tjue av disse ble intervjuet ti år senere, og intervjuene gir et blick inn i barns tankeverden (Kanaaneh, Netland & Raundalen, 1999). Som syvåringer uttrykte barna håp og tillit til en bedre framtid. Deres identitet og selvforståelse var ofte knyttet til et ønske om å hjelpe andre ved å bli lege eller et eller annet samfunnsbyggende yrke. Ti år senere, etter ti års fredsprosess via Oslo-kanalen, synes det som om framtidshåpene hadde brutt sammen. Generelt uttrykte syttenåringene mye frustrasjon, lite framtidshåp og liten tro på egen handlekraft. Alle led av søvnproblemer og hadde påtrengende tanker og «flashbacks» fra politisk voldelige hendelser. Samtlige av dem hadde sett drepte mennesker. Tre firedeler hadde opplevd at hjemmet var blitt stormet og var selv blitt skadet (Gripsrud, 2002).

Forfatterne vurderer at disse ungdommene synes å være i en tilstand av destruktiv psykologisk ubalanse. På den ene siden har de en sterk politisk bevissthet. De har mange erfaringer av ydmykelse og tap, og de har mye oppsamlet frustrasjon. På den andre siden er de unge preget av mangel på håp og sviktende tro på at de selv eller fellesskapet kan skape endring til det bedre. Veien fra en slik ubalanse til hat og eksplosivitet er kort.

Disse funnene kan tolkes som en gradvis forverring av tilstanden over denne tiårsperioden. Det kan også forstås som kvalitative forskjeller i sju- og syttenåringers tankesett. Jeg vender tilbake til Mahfouts filmdokumentar om barns lek. I en av sekvensene forteller barna om hva de ønsker å bli når de blir store. «Jeg vil bli revisor når jeg blir stor, for å øke palestinernes verdi,» sier en. «Jeg vil bli fighter for å befri det palestinske folket fra deres lidelser,» sier en annen. Den tredje vil bli ingeniør for å utvikle samfunnet slik at Palestina blir et land i den rike verden, og ikke et u-land. Disse barna er i åtte- til tiårsalderen. Er det muligens slik at de yngre barna klarer å holde ved like en naiv framtidsoptimisme, mens de senere i tenårene har erfaringer og en økt kognitiv modenhet som vanskeliggjør håp og øker frustrasjonen?

Begge intervjuundersøkelsene står som gode eksempler på at også forskning kan bidra til å oppfylle barnekonvensjonens artikler 12 og 13 om retten til å uttrykke seg, de som tar utgangspunkt

i barnets perspektiv og sørger for at barnets stemme blir hørt. Slik faglig aktivitet gagnar barnets interesser, enten det gjelder ødeleggende konflikt mellom foreldre eller storpolitiske konflikter som griper inn i barnets liv.

Fra okkupert barndom til fredelig sameksistens?

Barna i Kanaaneh, Netland og Raundalens intervjustudie har nå blitt 27 år og er nå selv foreldre. Deres holdninger, erfaringer og emosjonelle ballast er en viktig del av deres egne barns oppvekstbetingelser. Forholdet mellom palestinere og israelere har gått fra vondt til verre. På begge sider av konflikten vokser barn opp med et bilde av motparten som ond og annerledes. Når israeler og palestinere møtes, blir de som regel sett på som henholdsvis forhatt soldat og terrorist. De ekstreme kreftene har god næring på begge sider. Det er god grunn til pessimisme i Det lovede land.

Fredsprisvinner Martti Ahtisaari (2008) omtaler denne konflikten som «det mest utfordrende fredsbyggende prosjekt vi har foran oss». Han mener at fred er et spørsmål om vilje, at alle konflikter kan løses, og at enhver løsning forutsetter at tidligere motstandere snakker sammen. Jeg bejaer Ahtisaaris ord, men grubler samtidig over hva som skal til for at morgendagens voksne skal være villige til fredssamtaler. Et premiss må da være at den ulovlige okkupasjonen opphører. Jeg vender meg nok en gang til lek og barnets perspektiv. Leken er øvelse på sameksistens og gjensidig forståelse. Leken trenger felles anerkjente regler for å fungere. Juks, forsøk på å endre eller sette seg over reglene slås hardt ned på. Rettferdighetsprinsippet står sterkt. Den som vinner eller posisjonerer seg ved hjelp av juks eller ubehørig maktbruk, får høre det. Den som er utsatt for juks, føler indignasjon og krenkelse. Når lekens regler ikke følges, går barna midlertidig ut av lekemodus og reforhandler eller tydeliggjør premissene i et metaperspektiv. Hvis leken bryter sammen, kreves det anstrengelser for å få den i gang igjen. Når barna selv ikke klarer å reparere lekebruddet, må gjerne en voksen til for å gjenopprette felles forståelse og trygge rammer for videre utfoldelse.

Når ettåringen plukker opp en stein, fanges det raskt opp. Oppmuntret av den plutselige oppmerksomheten, kaster ettåringen stein etter stein. Han utnevnes som klanens kommende store og modige motstandskjemper

Jeg drister meg til å overføre lekens dynamikk til internasjonal storpolitikk. For at forsonende samtaler skal kunne finne sted, må urett og overgrep stanses, spillereglene tydeliggjøres og grunnleggende prinsipper for menneskelig samvær reetableres. I dagens politiske landskap ser det ikke ut til at partenes egne ledere har mulighet, makt eller vilje til å stoppe konfliktspiralen. I stedet dyrkes ulike historier, ulike sannheter og ulike absolutter. Partenes konfliktretorikk og propaganda er til for å rettferdiggjøre sin egen sak og mistenkeliggjøre den andre. Nettopp fordi slike konflikter er kjennetegnet av ulik virkelighetsoppfatning, er FN etablert. FN er ideelt sett verdenssamfunnets kloke voksne hvis oppgave er å sikre fredelig sameksistens og en menneskevennlig utvikling.

På sekstiårsdagen for FNs Verdenserklæring om menneskerettighetene understreket Ahtisaari FNs og det internasjonale samfunnets ansvar for å løse floken i Midtøsten. Fredsprisvinneren forenkler, i likhet med de barna som Sharif Kanaana intervjuet. «Konflikter er aldri grunnleggende ideologiske eller religiøse: De er menneskeskapt stridigheter over makt og ressurser» (Ahtisaari, 2008, min oversettelse). Respekt for de internasjonale spillereglene og en anerkjennelse av de universelle menneskerettighetene må være det viktigste grunnlaget for å redde kommende slektsledd fra konflikten. Ahtisaari uttrykte utålmodighet i sin Nobeltale: «Vi kan ikke lenger bare administrere

krisen i Midtøsten, den må løses. Det finnes ingen unnskyldning for å la konflikter pågå i generasjon etter generasjon.» «Vi» i denne sammenhengen er ikke bare internasjonale fredsmeklere. Som norske borgere har vi alle et ansvar for å ansvarliggjøre norske politikere og å kreve at norske myndigheter bidrar til å avdekke, påtale og forebygge menneskerettighetsbrudd, uansett hvor.

Sumouod og Handala, tålmodighet og håp

Hvordan holder de ut den langvarige konflikten? «Sumoud» er ett av svarene som fredsaktivisten og juristen Shehadeh (2004) gir. Sumoud er et arabisk ord for tålmodighet, utholdenhet og fast motstand. Sumoud er overlevelse og håp. Det betyr å fortsette hverdagslivet – til tross for alle vanskeligheter. Sumoud har mange uttrykk. Tegneseriefiguren Handala er ett av dem. Handala er en bustete guttunge med begge hender bak på ryggen. Tegneren, Naji Al-Ali, beskriver ham som en enkel, men robust unge. Han er ikke noe vakkert barn. Håret stritter rett til værs lik et pinnsvin som bruker piggene både som våpen og beskyttelse. Han er barfot, slik flyktningbarn ofte er. Handala ble «født» som tiåring og vil, ifølge tegneren, forbli ti år inntil Palestina er blitt en selvstendig stat og flyktningene kan vende hjem igjen. Handala minner oss om vår anstendighet og samvittighet (Handala.org, 2009).

Handala mobiliserer og utfordrer, men hvor lenge kan vi la ham og andre tiåringer vente? Noen vil miste håpet. Andre vil miste tålmodigheten og kaste seg ut i kampen med livet som innsats. Kun den tegnede tiåringen vil tåle ventingen uten å forandres.

Den tilsynelatende endeløse konflikten tærer på enkeltindividers og verdenssamfunnets oppmerksomhet og engasjement. Det er fristende å lukke øynene, vende seg mot en faglig innsats som har høyere odds for å skape vellykkede resultater. Det er hardt å forholde seg til brutalitet, ødeleggelse, redsel, hat og undertrykkelse. Det gjelder i terapirommet, og det gjelder når vi blir vitner til krigshandlinger, politisk vold og undertrykkelse. Et minne fra en av mine barneterapier dukker opp. En jentunge som var utsatt for seksuelle overgrep, sto på terskelen til å skulle fortelle om krenkelsene. Hun begynte å snakke, men tok seg så i det, så alvorlig på meg og sa: «Men enn om du ikke orker å høre om det?» Hennes blikk og ansiktsuttrykk fortalte meg at dette var en reell bekymring hos henne. Hun hadde tidligere erfart at ordene hennes rant gjennom en annens sinn, tørket inn og ble borte som om ingenting var hørt. Hun krevde et bunnærlig svar. Tåler jeg å høre, tåler jeg å se? Er jeg i stand til å handle slik at urett rettes opp? Er det muligens de samme spørsmålene en må stille seg stilt overfor menneskerettighetsbrudd, ydmykelse og tap av frihet til å vokse og leke, uansett i hvilket land eller på hvilken arena dette skjer?

Kerstin Söderström
Høgskolen i Lillehammer
Avdeling for helse- og sosialfag
Postboks 952
2604 LILLEHAMMER
Tlf. 61 28 82 44
E-post kerstin.soderstrom@hil.no

Referanser

- Ahtisaari, M. (2008). Nobelforedrag, 10. desember, 2008 [Electronic Version]. Retrieved 27.01.2009 from http://nobelpeaceprize.org/nb_NO/laureates/laureates-2008
- Handala.org (2009). Who is Handala? Retrieved 02.04.2009 from <http://www.handala.org/handala/index.html>
- Barghouti, A. (2005). Om å være ung i Palestina. Personlig kommunikasjon.
- Duncan, D. (2008). Palestinian youth bring their politics online [Electronic Version]. *The Electronic Intifada*. Retrieved 02.04.2009, from <http://electronicintifada.net/v2/article9927.shtml>
- Eide-Midtsand, N. (2007). Boltrelek og lekeslåsning: I. Lekens funksjon i psykoterapi og i barns normale utvikling. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 44 (12), 1459–1466.
- El-Haddad, L. (2009). Raising Yousuf and Noor: diary of a Palestinian mother [Electronic Version]. Retrieved 2.04.09, from <http://a-mother-from-gaza.blogspot.com>
- FN (2009). Hva gjør FN? Retrieved 12.04, 2009, from http://www.fn.no/fakta_om_fn/hva_gjoer_fn
- Fox, D. & Prilleltensky, I. (1996). The inescapable nature of politics in psychology: A response to O'Donohue and Dyslin. *New Ideas in Psychology*, 14(1), 21–26.
- Gripsrud, S. (2002) En ødelagt oppvekst – en fredelig framtid? Intervju med Marit Netland, *Forskning.no*. Retrieved 19.04.2009 from <http://www.forskning.no/artikler/2002/september/1031059131.4>
- Halvorsen, Joar (2008) Bedre menneskerettsvern med psykologhjelp. Fagblogg. Retrieved 12.04.2008 from <http://www.psykologforeningen.no>
- Kanaana, S. (2004). *Children's narratives of the Palestine–Israeli conflict*. Paper presented at NORDPAS conference Dealing with the psychosocial impacts of political violence on Palestinian children, Ramallah.
- Kanaana, S. (2005). Struggling for survival. Essays in Palestinian Folklore and Folklife. Ramallah: Society of Ina'ash El-Usra.
- Kanaaneh, M., Netland, M. & Raundalen, M. (1999). From a wounded childhood to disillusioned adulthood. Revisiting Intifada children in the period of fragile peace (Report). Bergen.
- Mahfout, A. (2007). *Krigens blomster. Dokumentarserie fra Palestina* (Film). Høgskolen i Lillehammer.
- Netland, M. (2002). *Exposure to political violence. The need to estimate our estimation*. Unpublished doctoral dissertation, University of Bergen, Norway.
- Shehadeh, R. (2004). Da fuglene sluttet å synge: dagbok fra det beleirede Ramallah. Oslo: Spartacus.